

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΠΕΡΙ ΗΘΙΚΗΣ

Εκφράσεις του είδους «χάλασε ο κόσμος», «περνάμε ηθική κρίση» κλπ, υποδεικνύουν την ανάγκη να επαναπροσδιορίσει ο άνθρωπος την συμπεριφορά του προς τους άλλους αλλά και προς τον εαυτό του.

Λόγοι που επιβάλλουν στον άνθρωπο αυτόν τον επαναπροσδιορισμό:

1. καταναλωτική μανία σε βάρος της εσωτερικής του αναζήτησης
2. οικολογική κρίση σε βάρος της φύσης
3. κοινωνική ανισότητα και αδικία σε συνδυασμό με οικονομικό πρόβλημα
4. καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων με συνέπεια έλλειψη εθνικής συνείδησης
5. ψεύτικες σχέσεις μεταξύ ανθρώπων (ανειλικρίνεια, προσποίηση, σκοπιμότητα, καχυποψία, ανεντιμότητα).

Η ΗΘΙΚΗ ΩΣ ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Η ιστορία του όρου «Ηθική»

Ο όρος «ηθική» ανάγει την καταγωγή του επίσημα στον Αριστοτέλη. ΕΘΟΣ-ΗΘΟΣ-ΗΘΙΚΗ. (ονομάζω ήθος τον τρόπο, σύμφωνα με τον οποίο εκφράζονται αυτοί που πράττουν) Ο Αριστοτέλης ονόμασε την «ηθική» «πρακτική φιλοσοφία». Αντικείμενο μελέτης της είναι οι συνειδητές πράξεις των ανθρώπων, που έχουν συνέπειες για τον ίδιο και τους άλλους γύρω του.

Ηράκλειτος : ήθος είναι ο σταθερός και μόνιμος τρόπος έκφρασης του ανθρώπου μέσα από το σύνολο των συνειδητών του πράξεων.

Ο όρος «ηθική φιλοσοφία» ή «ηθικόν» καθιερώθηκε στη Δύση από τον Κικέρωνα.

Δημόκριτος: «κάνε αυτά που πρέπει», «πρέπει να μην αμαρτάνεις». Εγκαινιάζει την ηθική σαν χωριστό κλάδο της Φιλοσοφίας.

Πλάτων: «ηθικόν» είναι η ψυχική λειτουργία της «βούλησης», της θέλησης.

Ζήνων ο Κιτιεύς: Τρεις κλάδοι φιλοσοφίας, «φυσικόν», «ηθικόν», «λογικόν».

R. Descartes: Η φιλοσοφία μοιάζει με δέντρο. Ρίζες=Μεταφυσική, κορμός=Φυσική, κλαδιά=Ιατρική, Μηχανική και Ηθική (επιστήμες). Η ηθική είναι ένα τελειότατο σύστημα, που προϋποθέτει πλήρη γνώση των άλλων επιστημών και είναι το ύψιστο επίπεδο σοφίας.

J. Locke: Ηθική είναι αυτό που πρέπει να κάνει ο άνθρωπος συνειδητά και με την θέλησή του για να πετύχει ένα σκοπό, ειδικά την ευτυχία. Ονομάζει την Ηθική με την λέξη «πρακτική», που είναι η ικανότητα να εφαρμόζουμε το σωστό για να πετύχουμε αγαθά και χρήσιμα πράγματα.

D. HUME: Τέσσερις επιστήμες (Λογική, Ηθική, Κριτικισμός, Πολιτική), που αποτελούν την επιστήμη του ανθρώπου. Ηθική είναι κάτι πραγματικό, που θεμελιώνεται πάνω στη φύση.

IKANT: Τριμερής διαίρεση της φιλοσοφίας (όπως οι αρχαίοι Έλληνες) Φυσική, Ηθική, Λογική. Φυσική είναι η επιστήμη των φυσικών νόμων, Ηθική η επιστήμη των νόμων της ελευθερίας. Διακρίνει την Ηθική σε δύο μέρη: «εμπειρικό» (πρακτική ανθρωπολογία) και «ορθολογικό» (κατ'εξοχήν Ηθική)

ΟΡΙΣΜΟΣ. Ηθική φιλοσοφία είναι ο φιλοσοφικός κλάδος, που προσπαθεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα «τί πρέπει να κάνω για να δώσω περιεχόμενο στη ζωή μου και να πετύχω έναν αποδεκτό σκοπό».

Συνεπώς η ηθική επιτελεί τρεις λειτουργίες:

- α) ερμηνευτική- περιγραφική (επεξήγηση της συνειδητής με πρόθεση πράξης του ανθρώπου)
- β) αξιολογική (διατύπωση «αξιολογικών κρίσεων» για συγκεκριμένες πράξεις ή συμπεριφορές)
- γ) κανονιστική (ορισμός αρχών και κανόνων για να ρυθμίζονται οι σκοποί ανθρωπίνων πράξεων).

Διεθνής ορολογία. ETHICS (Ηθική)= ερμηνευτική διερεύνηση μιάς πράξης (ερμηνευτική και αξιολογική ερμηνεία ηθικής).

MORAL PHILOSOPHY (ηθική φιλοσοφία) = κανόνες και πρακτικές εντολές για σωστή συμπεριφορά.

ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ:

A) Γενική ηθική. Εξετάζει τις αρχές και τους γενικούς κανόνες της ηθικής πράξης και άλλα θεμελιώδη ηθικά προβλήματα όπως

- α) είναι έμφυτη η ηθική συνείδηση ή όχι
- β) ποιο είναι το ύψιστο αγαθό που πρέπει να επιδιώκουμε
- γ) φύση κινήτρων
- δ) τί είναι καθήκον
- ε) τί είναι αρετή

Ειδική ηθική. Εξετάζει τα επί μέρους καθήκοντα του ανθρώπου προς τον ίδιο και τους άλλους.

B) Θρησκευτική ή Θεολογική Ηθική. Έχει σαν βάση κείμενα θεόπνευστα.

Φιλοσοφική Ηθική. Έχει σαν βάση την ιστορικο-κοινωνική εμπειρία και τον ορθό λόγο.

Γ) Κανονιστική Ηθική. Θεωρίες σε σχέση με τις αρχές, σύμφωνα με τις οποίες οφείλουμε να ζούμε.

Μετα-Ηθική. Ασχολείται με την φύση και την μεθοδολογία των ηθικών κρίσεων (τί είναι αγαθό, υπάρχει ηθική αλήθεια κλπ)

Μέθοδοι της Ηθικής Φιλοσοφίας

1. Επαγωγική (αρχίζει από τα επιμέρους και καταλήγει στα γενικά)
2. Παραγωγική (ξεκινά από γενικές αρχές για να αξιολογήσει επιμέρους πράξεις)
3. Γενετική (παρακολούθηση ηθικών φαινομένων όταν γεννιούνται και εξελίσσονται)
4. Υπερβατική (άσχετα με το περιεχόμενο της ηθικής πράξης, πώς καταλήγουμε σ' αυτήν την πράξη)

5. Φαινομενολογική (σύλληψη του βαθύτερου νοήματος και της ουσίας των ηθικών φαινομένων).

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ.

Σχέση της Ηθικής με την Ατομική Ψυχολογία.

Εξετάζουν και οι δύο το ίδιο αντικείμενο (ηθική ή μη πράξη) από διαφορετική οπτική γωνιά. Η Ψυχολογία εξετάζει για ποιό λόγο κάνουμε κάτι σε σχέση με το Λογικό, το συναίσθημα ή την βούληση (θέληση), ενώ η Ηθική την παρουσία ή όχι του Λογικού, του συναισθήματος ή της βούλησης στην διαμόρφωση της ηθικής συνείδησης.

Σχέση της Ηθικής Φιλοσοφίας με το Δίκαιο και την Πολιτική.

Ομοιότητα: οι κανόνες και οι νόμοι που θεσπίζονται από την Ηθική και το Δίκαιο αποβλέπουν στον ίδιο σκοπό, που είναι ηπραγμάτωση του αγαθού.

Διαφορές: 1. οι κανόνες της Ηθικής είναι προαιρετικοί, ενώ του Δικαίου υποχρεωτικοί.
2. οι κανόνες της Ηθικής είναι οι ίδιοι πάντα, ενώ του Δικαίου μεταβάλλονται ανάλογα της περίπτωσης.
3. η Ηθική αποβλέπει στο να γίνει πράξη η ιδέα του αγαθού, ενώ το Δίκαιο στην ορθότητα της κοινωνικής πράξης.

Ηθική και Οικονομία

Κάθε οικονομική δραστηριότητα (π.χ. εργασία, εμπόριο) συνδέεται με αρχές ηθικής φύσεως (εντιμότητα, δικαιοσύνη, συνέπεια, ειλικρίνεια, συνεργασία) τις οποίες πραγματεύεται η Ηθική Φιλοσοφία.

Α. ΣΕΝ: η μελέτη των οικονομικών δεν μπορεί ν' αποσυνδεθεί από εκείνη της ηθικής και της πολιτικής φιλοσοφίας.

ΑΝΤΑΜ ΣΜΙΘ: (ηθικοποιεί την οικονομική του σκέψη). Η σύνεση είναι απ' όλες τις αρετές η πιό ωφέλιμη για το άτομο, ενώ η ανθρωπιά, η δικαιοσύνη, η γενναιοδωρία και το δημόσιο φρόνημα είναι ωφέλιμες για τους άλλους.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ: βασικές της ιδέες είναι ηθικοί κανόνες. Εξυψώνει την ηθική και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε μείζον ζήτημα για την οικονομία.

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ο Αριστοτέλης ταυτίζει γενικά την πολιτική με την πρακτική φιλοσοφία, που αντιστοιχεί στην πρακτική λειτουργία του νου, την ενασχόληση με την ανθρώπινη πράξη, με την οποία ασχολείται και η Ηθική.

Σε καμμία περίπτωση δεν μπορούν να συνυπάρξουν Ηθική και πολιτικός ολοκληρωτισμός.

Ζαν Ζακ Ρουσό: όσοι θέλουν να πραγματευτούν χωριστά την πολιτική από την Ηθική, δεν καταλαβαίνουν τίποτε, ούτε από τη μία ούτε από την άλλη.

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Herbart: Η παιδαγωγική θεμελιώνεται σε δύο επιστήμες, την Ηθική Φιλοσοφία και την Φιλοσοφική Ψυχολογία. Η Ηθική υποδεικνύει στην παιδαγωγική τους σκοπούς της αγωγής, ενώ η Ψυχολογία της παρέχει τα μέσα.

Η ΠΡΑΞΗ ΣΑΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Πράξεις και γεγονότα.

Πράξεις: Άλλο «πράττω» και άλλο «ποιώ». Ο Αριστοτέλης δηλώνει την ιδιαιτερότητα της ανθρώπινης πράξης (ο άνθρωπος αρχή πράξεων εστί) Αναγκαίες προϋποθέσεις για να είναι μιά ενέργεια «πράξη» και όχι άλογη ή ενστικτώδης ενέργεια είναι τρεις, κίνητρο-ενέργεια-σκοπός.

Αιτίες πράξης: 1. η απαλλαγή από την πίεση διαφόρων αναγκών

2. επειδή ο άνθρωπος δεν είναι αυτάρκης και τέλειος αναζητά μέσω της πράξης του την συμπλήρωσή του

3. για να υπερνικηθούν τα εμπόδια ανάμεσα στον άνθρωπο και σε κάτι που επιθυμεί ν' αποκτήσει.

Οι πράξεις είναι ενέργειες που κατευθύνονται από κάποιο σκοπό και σε αντίθεση με τις ενστικτώδεις ενέργειες προϋποθέτουν βούληση, φρόνημα και συνείδηση. Η ηθική πράξη συνοδεύεται από την εγρήγορση για την διαφύλαξη της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Μιά πράξη χωρίς φρόνημα και σκοπό, από ηθική αξία δεν έχει ούτε θετική ούτε αρνητική τιμή.

Ο άνθρωπος πράττει α) για να δηλώσει την παρουσία του

β) για να εκφράσει τον εαυτό του σαν πνευματική και βιολογική ύπαρξη.

Η Ηθική εξετάζει, ερμηνεύει και υποβάλλει λύσεις στο ερώτημα «τί πρέπει να πράξω», χωρίς να υποχρεώνει.

Γεγονότα: Την έννοια του γεγονότος την αντιλαμβανόμαστε

α) στο πλαίσιο της ιστορίας (γεγονός= συνειδητές ατομικές πράξεις με συνέπειες για τους άλλους)

β) στο πλαίσιο των εφαρμοσμένων επιστημών (γεγονός = ένα φαινόμενο που το αντιλαμβάνονται όλοι οι άνθρωποι και συμβαίνει χωρίς την θέληση του ανθρώπου πχ σεισμός).

Η ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΚΟΥΣΙΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ: Εκτελούνται με την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Η εκούσια πράξη προσδιορίζει την αρετή, γιατί μέσω αυτής της πράξης προσπαθεί ο άνθρωπος να την αποκτήσει και να την ασκήσει.

Προπαρασκευαστικό στάδιο της πράξης: προαίρεση – βούληση – απόφαση.

Προαίρεση: η προτίμηση, μετά από ζυγισμένη σκέψη κάποιου πράγματος σε σχέση

με κάποιο άλλο
βούληση : σύλληψη του τελικού σκοπού της πράξης
απόφαση : πραγμάτωση της πράξης με αφετηρία την βούληση.

Οι εκούσιες πράξεις αξιολογούνται με έπαινο ή αποδοκιμασία.

Κίνητρα ή ελατήρια είναι η αφορμή που αναγκάζει την βούληση να τεθεί σε κίνηση.
Υπάρχουν δύο θεωρίες σε σχέση με το τί είναι κίνητρα

- α) Ηθική νοησιοκρατία (τα κίνητρα είναι προϊόντα διάνοιας)
- β) Ηθική θυμοκρατία (τα κίνητρα είναι συναισθήματα, ορμές, πάθη , επιθυμίες.

Στην Ψυχολογία α) άμεσα κίνητρα (συναισθηματικά στοιχεία)
β) έμμεσα κίνητρα (παραστατικά στοιχεία)

ΑΚΟΥΣΙΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ: Εκτελούνται χωρίς την θέληση του ανθρώπου, είτε κατόπιν βίας ή από άγνοια και προκαλούν τον οίκτο ή την συγχώρηση για τους πράττοντες.

Παραδείγματα του Αριστοτέλη ακουσίων πράξεων

- α) εκείνες που η «αρχή» τους είναι έξω από την βούληση του ανθρώπου
- β) αυτές που μας επιβάλλουν άλλοι άνθρωποι ή φυσικές αιτίες
- γ) όσες εκτελούνται κάτω από φόβο ή άμυνα μπροστά σε κίνδυνο.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΜΕΙΚΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ: πράξεις, που δεν είναι σαφές αν είναι εκούσιες ή ακούσιες, διότι γίνονται κάτω από εξαναγκασμό ή φόβο, αλλά την στιγμή της εκτέλεσής τους γίνονται με ελεύθερη εκλογή.

Πράξεις που εκτελούνται από πάθη είναι εκούσιες.

ΟΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΗΘΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ:

Βασικές ιδιότητες βούλησης: α) το ποιόν (θετική ή παρορμητική βούληση, αρνητική ή αναχαιτιστική βούληση)
β) η ένταση (δυνατή ή αδύνατη βούληση)
γ) η διάρκεια ή σταθερότητα (συνεχής ή παροδική βούληση)

Χαρακτηριστικά σταθερής βούλησης: επιμονή, θάρρος, υπομονή, τόλμη
Χαρακτηριστικά ασταθούς βούλησης: υπαναχώρηση, αναποφασιστικότητα, εγκατάλειψη σκοπού, αναβλητικότητα, αδράνεια.

Η ασταθής βούληση είναι εξασθενημένη βούληση, που καταλήγει σε παθολογική κατάσταση, την αβουλία.

Αίτια αβουλίας: α) εσωγενή αίτια (εξασθένηση συναισθημάτων, άγχος, έντονες παρορμήσεις, αμφιβολίες κλπ)
β) εξωγενή αίτια.

Ασθένειες βούλησης: έκσταση, ηλιθιότητα, υστερία, σχιζοφρένεια.

Ορισμός βούλησης: Η βούληση είναι ο πυρήνας της συμπεριφοράς μας και από την ισορροπημένη λειτουργία της, που είναι αποτέλεσμα αγωγής και άσκησης, εξαρτάται η ηθική αξιολόγηση της πράξης.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΗΘΙΚΩΝ ΕΛΑΤΗΡΙΩΝ (ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ)

Στην Ηθική «ελατήριο» είναι το συναίσθημα που κινεί την βούληση για να εκτελέσει ή να αποφύγει κάποια πράξη .

Αποτελείται από δύο στοιχεία α) το εξωτερικό ή παραστατικό
β) το συναισθηματικό.

Αριστοτέλης: Τρία ελατήρια, που ενεργοποιούν την βούληση να εκτελέσει ή να αποφύγει μιά πράξη: α) το καλό (αντίθετό του το αισχρό)
β) το συμφέρον (αντίθετό του το ασύμφορο)
γ) το ευχάριστο, που είναι το ισχυρότερο από τα τρία (αντίθετό του το λυπηρό).

Παράγοντες που επηρεάζουν την παρουσία ελατηρίων και διαμορφώνουν την προσωπικότητα του ανθρώπου:

- α) φυσιολογικοί ή οργανικοί (κληρονομικότητα, κεντρικό νευρικό σύστημα, αδένες έσω εκκρίσεως)
- β) ψυχολογικοί ή προσωπικοί (ευφύια, νόηση, μνήμη, φαντασία, τα διάφορα συναισθήματα δηλ τα πάθη και η συνήθεια).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ(ΟΡΟΙ) ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ

1. Έλλογη δικαίωση (ιδεώδεις συνθήκες)
2. Τύποι ζωής (πεποιθήσεις, αξίες, τρόποι ζωής)
3. Αξίες (πίστη στη ζωή, την αγάπη, την ελευθερία, την εμπιστοσύνη κλπ)
4. Αρχές ή κανόνες (διάφορα καθήκοντα και υποχρεώσεις που έχουμε)
5. Κρίσεις (εκτίμηση των καταστάσεων προς αποφυγή αποτυχημένων πράξεων)
6. Αποφάσεις (δυνατή βούληση οδηγεί στην σωστή απόφαση, αδύναμη ή ασθενής οδηγεί στην ενοχή)
7. Πράξεις (άν όλα τα παραπάνω ισχύσουν σωστά και ηθικά τελικά εκτελούμε την σωστή πράξη, άν όχι αποτυγχάνουμε).

ΗΘΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Οι Ηθικοί κανόνες είναι οι εντολές που επιβάλλουν στην βούληση την υποχρέωση να ενεργεί σύμφωνα με τους ηθικούς σκοπούς και τα ηθικά ελατήρια. Οι ηθικοί κανόνες είναι πρακτικοί και καθοδηγητικοί (δείχνουν τί πρέπει να κάνουμε), ενώ οι λογικοί είναι θεωρητικοί (δείχνουν ποιά μέθοδο να χρησιμοποιήσουμε για την αληθινή γνώση).

Χαρακτηριστικά ηθικών κανόνων:

- α) επιτακτικότητα (έχουν τόνο προσταγής: κάνε ή μην κάνεις)
- β) καθολικότητα (ισχύουν οι ίδιοι κανόνες για όλους τους ανθρώπους)
- γ) ηγεμονικότητα (οι ηθικοί κανόνες έχουν προβάδισμα και προτεραιότητα σε σχέση με άλλους κανόνες πχ τους νομικούς)

- δ) δημοσιότητα (πρέπει να γίνονται γνωστοί ή να τους γνωρίζουν όλοι)
- ε) εφαρμοσιμότητα (έχει να κάνει με την δυνατότητα των ανθρώπων να τους εφαρμόζουν).

Η ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ: ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ-ΣΧΕΤΙΚΟΚΡΑΤΙΑ

Σε ό,τι αφορά την καθολικότητα των ηθικών κανόνων, διαμορφώθηκαν δύο αντίθετες θεωρίες:

Α) Η απολυταρχία : Υπάρχουν ηθικοί κανόνες που έχουν οικουμενική ισχύ και παραμένουν αμετάβλητοι. Έχουν απόλυτη ισχύ, όπως οι φυσικοί νόμοι. Γνωστός υποστηρικτής της απολυταρχίας ο Ι. ΚΑΝΤ (η ηθικότητα είναι κάτι που διαμορφώνεται από κανόνες με απόλυτο κύρος).

Σύμφωνα όμως με τις νεότερες εξελίξεις στις φυσικές επιστήμες φαίνεται ότι οι φυσικοί νόμοι δεν έχουν απόλυτη ισχύ, επομένως ούτε οι ηθικοί κανόνες μπορούν να έχουν.

Β) Σχετικισμός: Απόρριψη της ιδέας, ότι υπάρχουν ηθικοί κανόνες με απόλυτη ισχύ, αντίθετα αυτοί έχουν σχέση με την ειδική κουλτούρα κάθε λαού, ομάδας ή ατόμου. Καθένας οφείλει να σέβεται τις ηθικές ιδέες και τους ηθικούς κανόνες του άλλου. Άρα η ηθικότητα ποικίλλει από πολιτισμό σε πολιτισμό και από άνθρωπο σε άνθρωπο.

1. Σκεπτική σχετικοκρατία :

Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ποιές μορφές συμπεριφοράς, ακόμα και της δικής μας, είναι σωστές και ποιές λαθεμένες.

2. Μηδενιστική σχετικοκρατία :

Δεν υπάρχουν ηθικές κρίσεις. Το ορθό και το λάθος είναι λέξεις χωρίς νόημα.

3. Κοινωνιολογική σχετικοκρατία :

Γενική θεωρία, περιλαμβάνει απόψεις αντίθετες της απολυταρχίας.

4. Πολιτιστική σχετικοκρατία :

Θεμελιωτές οι Ruth Benedict και William Graham Summer. Ο πρώτος: Διαφορετικές κουλτούρες έχουν διαφορετικούς ηθικούς κώδικες. Ο δεύτερος: Ό,τι μας κληρονόμησαν οι πρόγονοί μας (παράδοση) είναι το σωστό.

ΑΡΑ οι υποστηρικτές της πολιτιστικής σχετικοκρατίας ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει καθολική αλήθεια στην ηθική δηλ. αλήθεια που να ισχύει σε κάθε περίπτωση.

Ασθενή σημεία της πολιτιστικής σχετικοκρατίας

1. Δεν θα μας επιτρέπεται να κρίνουμε ως κατώτερα των δικών μας ήθη άλλων κοινωνιών, πρακτικές και συμπεριφορές τους
2. Θα επέλθει ανισοροπία στις σχέσεις των κοινωνιών λόγω υποτιθέμενης «ανωτερότητας» μερικών έναντι άλλων
3. Δεν θα υπάρχει δυνατότητα ηθικής προόδου.

Ο προβληματισμός που μας δημιουργεί η πολιτιστική σχετικοκρατία, αντίθετα με την ηθική απολυταρχία, που οδηγεί σε δογματισμό, μας βοηθά στο να δεχόμαστε μερικά κριτήρια και άλλα να τα απορρίπτουμε και να ανεχόμαστε το διαφορετικό.

Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΗΘΙΚΟΤΗΤΑΣ

Αγαθό (από το άγαμαι=θαυμάζω) είναι ο,τιδήποτε έχει αξία.

- A. 1. Άμεσα αγαθά, όταν τα επιθυμούν οι άνθρωποι ως έχουν πχ δόξα, ηδονή κλπ
2. Έμμεσα αγαθά, όταν υπηρετούν άλλους σκοπούς πχ πλούτος

- B. 1. Υλικά αγαθά
2. Πνευματικά αγαθά

- Γ. 1. Ανώτερα αγαθά
2. Κατώτερα αγαθά.

Ηθικό αγαθό είναι εκείνο, που η επίτευξή του υποδεικνύεται από τους ηθικούς κανόνες και η παράλειψη εκτέλεσής του τιμωρείται.

Ύψιστο αγαθό είναι εκείνο, που το επαινούν όλοι οι άνθρωποι γιατί έχει απόλυτη αξία.

Θεωρίες σχετικές με την αξιολόγηση του κριτηρίου για τον βαθμό ηθικότητας των ανθρωπίνων πράξεων.

Τελολογικές θεωρίες (οι ανθρώπινες πράξεις αξιολογούνται με βάση τον βαθμό στον βαθμό, στον οποίο οδηγούν στο αγαθό και από τα αποτελέσματά τους)

- α) Ηδονική θεωρία: Ύψιστο αγαθό είναι η ηδονή, αγαθό είναι ό,τι παράγει ηδονή και κακό ό,τι προκαλεί λύπη.

Πρώτοι εισηγητές της θεωρίας αυτής είναι οι Σοφιστές (Καλλικλής, Πρωταγόρας). Οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές της είναι οι της Κυρηναϊκής σχολής πχ

Αρίστιππος: σκοπός της ζωής είναι η ηδονή και η απόλαυση (όπως κάνουν τα ζώα εκ φύσεως). Ηδονή είναι το συναίσθημα που νοιώθουμε όταν ικανοποιείται μια φυσιολογική μας ανάγκη, που βιώνουμε τώρα. Ηδονή = λεία κίνησης της ψυχής, λύπη = τραχεία κίνησης της ψυχής. Οι ηδονές του σώματος είναι σπουδαιότερες από τις πνευματικές. Σημασία έχουν οι παροντικές ηδονές και όχι αυτές που πέρασαν, γιατί έχουν χαθεί, ή αυτές που θα έλθουν στο μέλλον, γιατί είναι αβέβαιες. Ο πλούτος, που διευκολύνει την γεύση των ηδονών, είναι σπουδαίο αγαθό. Τονίζει όμως ότι πρέπει να έχουμε μέτρο στις ηδονές.

Επίκουρος: Μετριοπαθέστερη θεωρία απ' ό,τι του Αρίστιππου. Η ηδονή είναι η αρχή και το τέλος της ευτυχισμένης ζωής, είναι μιά διαρκής κατάσταση χωρίς πόνο ή ψυχική ταραχή. Δέχεται την προτεραιότητα των πνευματικών ηδονών, που διαρκούν περισσότερο. Μέγιστα αγαθά ο νηφάλιος νους και η φρόνηση. Η θεωρία του Επίκουρου επηρέασε την εξέλιξη ιδεών στους επόμενους αιώνες αλλά δέχτηκε ταυτόχρονα και έντονη κριτική.

β) Ωφελιμισμός: Είναι εξέλιξη του ηδονισμού. Σκοπός των πράξεων του ανθρώπου είναι η επιδίωξη του χρήσιμου και του συμφέροντος.

1. ατομικός ωφελιμισμός (ηθική είναι κατά προτεραιότητα το καλώς νοούμενο συμφέρον του ατόμου πρώτα και μετά του συνόλου)
2. κοινωνικός ωφελιμισμός (πρώτο το συμφέρον του συνόλου, γιατί από αυτό εξαρτάται το συμφέρον του ατόμου).

J. BENTHAM: ωφέλεια είναι ό,τι προάγει την «ευτυχία», γιατί η ωφέλεια είναι η μέγιστη ευτυχία του μέγιστου αριθμού ανθρώπων , που είναι το μέτρο του σωστού και του λάθους. Προτείνει κλίμακα αξιολόγησης και μέτρησης των ηδονών, σύμφωνα με δύο συστήματα:

- α) υποκειμενικό σύστημα (αξιολόγηση ηδονής με αναφορά στο «εγώ»). Τέσσερα κριτήρια αξιολόγησης, ένταση , διάρκεια, βεβαιότητα ή αβεβαιότητα και εγγύτητα εμφάνισής της στο χρόνο.
- β) αντικειμενικό σύστημα (αξιολόγηση ηδονής με αναφορά σ'έναν αριθμό προσώπων). Τα κριτήρια αξιολόγησης είναι επτά, τα τέσσερα του υποκειμενικού συστήματος συν την γονιμότητα, την καθαρότητα και την έκταση της ηδονής.

JOHN STUART MILL: Οι ποικίλλες ηδονές οδηγούν στην «ωφέλεια», που είναι το ύψιστο αγαθό. Ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να επιλέξει ποιοτικά τις ηδονές. Λάθος επιλογές μη ποιοτικών ηδονών οφείλονται στην αδυναμία του χαρακτήρα του, που επιλέγει κοντινές και άμεσες ηδονές, που είναι ασήμαντες. Τα προβλήματα σε σχέση με τους σκοπούς της ζωής, είναι προβλήματα σε σχέση με τα πράγματα που επιθυμεί ο άνθρωπος. Η αρετή είναι κάτι που το επιθυμεί ο άνθρωπος, αλλά δεν είναι εκ φύσεως μέρος του σκοπού της ζωής, δεν μας οδηγεί στην ηδονή και δεν μας προστατεύει από τον πόνο.

Ελαττώματα θεωρίας Ωφελιμισμού

1. Όταν εκτελούμε μόνο πράξεις, που αποφέρουν ωφέλεια κατ'εμάς, αποκλείουμε τον εαυτό μας από πράξεις πχ καλλιτεχνικές, που μας προσφέρουν αισθητική ικανοποίηση και χαρά και από τις οποίες δεν περιμένουμε καμιά ωφέλεια.
2. Δεν είναι εύκολο να ταξινομηθούν και να διαχωριστούν ακριβώς οι έννοιες ηδονής-πόνου.
3. Δυσκολία στον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων, που έχει μιά πράξη για τους άλλους, ενώ σ'αυτόν που πράττει επιφέρει ωφέλεια.
4. Το ανεφάρμοστο της αρχής του «εκ νέου».

γ) Η θεωρία της τελειώσεως ή ενεργητική θεωρία.

Τελειοκρατία. Ύψιστο αγαθό είναι η ανάπτυξη και η τελείωση του ανθρώπου (διανοητική και σωματική) και η απόκτηση της αρετής στο χώρο της ηθικής. Αγαθό είναι η πραγματοποίηση της ανθρώπινης τελειότητας στην τέχνη, την επιστήμη και τον πολιτισμό. Στην τελείωση οδηγούν οι υπαγορεύσεις του

ανθρώπινου λογικού και όχι οι αισθητηριακές ηδονές, όπως επίσης και οι πράξεις που είναι σύμφωνες με το λόγο και την αρετή.

Περιεχόμενο τελειώσης. Αισθητική καλλιέργεια, πνευματική ανάπτυξη, απόκτηση ανωτέρων συναισθημάτων, αυτονομία.

Κριτήριο τελειώσης. Η κάθε μορφής δημιουργικότητα, κυρίως η καλλιτεχνική και η πνευματική.

Αριστοτέλης. α) η «αρετή» είναι τελείωση
B) η «ευδαιμονία» είναι τελείωση (ευδαιμονία= ενέργεια σύμφωνη με το λογικό και την αρετή)

Δημόκριτος. «ψυχής τελειότης» είναι ο σκοπός της ζωής (τελείωση της ψυχής=ευθυμία και όχι ηδονή)

Σωκράτης. Ο άνθρωπος φτάνει στην τελείωση όταν ζεί σύμφωνα με τις υποδείξεις του λογικού και έχει αυτοέλεγχο.

Πλάτων. Τελείωση=τελείωση ψυχής αλλά και σώματος (μεικτός βίος). Τελείωση=ομοίωση προς τον Θεόν δηλ. να γίνει ο άνθρωπος δίκαιος (πράξεις που δεν βλάπτουν τους άλλους) , όσιος (αυτός που πράττει αυτά που αρέσουν στους θεούς) και φρόνιμος.

B. DE Spinoza: συνδέει την τελείωση με την μεταφυσική γνώση.

Γιατί η θεωρία της τελειώσεως δίνει απάντηση στο ερώτημα «πώς ο άνθρωπος μπορεί να γίνει καλύτερος για τον εαυτό του και για τους άλλους»

1. Η τελείωση συμβιβάζεται με την ιστορική εμπειρία του ανθρώπου
2. Η τελείωση αφήνει ανοιχτό το περιεχόμενο του «αγαθού» σε κάθε εποχή
3. Η τελείωση, σε αντίθεση με την υστεροβουλία του ωφελιμισμού, συνεπάγεται μία συνεχή αναβάθμιση του ανθρώπου
4. Η τελείωση θεωρεί κριτήριο της ηθικής ενέργειας τον «ορθό λόγο», χωρίς να αποκλείει την παρουσία του συναισθήματος στην ηθική ζωή
5. Η θεωρία της τελειώσεως ανταποκρίνεται στη διττή φύση του ανθρώπου (πνεύμα-σώμα)
6. Δεν αποκλείει τα δευτερεύοντα αγαθά (υγεία, πλούτο, τιμή, ισχύ, κοινωνική δύναμη)
7. Δεν απορρίπτει την αγάπη προς το εγώ
8. Υποδεικνύει την κυριαρχία του λογικού πάνω στο άλογο στοιχείο της ψυχής
9. Προτείνει μία ισορροπημένη ζωή με ελευθερία επιλογών

ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ Η ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΦΡΟΝΗΜΑΤΟΣ

Δεν είναι τ'αποτελέσματα που προσδιορίζουν την ορθότητα ή όχι μιάς πράξης, αλλά μερικά χαρακτηριστικά αυτής της πράξης ή του κανόνα με τον οποίο αυτή συμφωνεί. Ο σκοπός δεν δικαιώνει τα μέσα. Οι δεοντολογικές θεωρίες είναι δύο ειδών

A) η πραξιο-δεοντολογική (οι υποστηρικτές της λέγονται επιμεριστές). Υποστηρίζει ότι πρέπει ν'αποφασίζουμε τί είναι σωστό ή λάθος με την βοήθεια της συνείδησης ή της διαίσθησής μας και όχι βάσει κανόνων. Υπάρχουν δύο τύποι πραξιο-δεοντολογικής ηθικής, 1) Ενορατική (συμβουλευόμαστε την συνείδηση για την ορθότητα ή όχι μιάς πράξης μας) 2) Θεωρία της απόφασης (τίποτε δεν είναι από μόνο του σωστό ή λάθος, η επιλογή το κάνει τέτοιο) Υπαρξιστές, Ζαν Πώλ Σάρτρ

B) η κανονο-δεοντολογική (οι υποστηρικτές της λέγονται γενικευτές). Υποστηρίζει ότι πρέπει ν'αποφασίζουμε τί είναι σωστό ή λάθος βάσει κανόνων.

I.KANT. Βασικοί κανόνες που πρέπει ν'ακολουθούμε

1. Καλή θέληση (ο άνθρωπος είναι ελεύθερος και με μόνο του περιορισμό την καλή θέληση μπορεί να επιλέξει τις σωστές πράξεις)
2. Καθήκον (κέντρο της ηθικής ζωής)
3. Καλή πρόθεση

Καθήκον κατά τον Καντ είναι η αναγκαιότητα μιάς πράξης, που προκύπτει από σεβασμό για τον ηθικό νόμο. Διαχωρίζει τις πράξεις σε σχέση με το καθήκον
α) πράξεις που γίνονται από καθήκον («άμεση ροπή», πχ διατήρηση της ζωής μας)

β) πράξεις που γίνονται σύμφωνα προς το καθήκον (πχ να ευεργετήσουμε ή να αγαπάμε τον πλησίον μας)

«Κάθε γνήσιο ανώτατο αξίωμα ηθικότητας πρέπει να βασίζεται στην λογική, η δέ Ηθική πρέπει να θεμελιωθεί πρώτα στην Μεταφυσική και μετά να διαδοθεί μέσω της εκλαίκευσης».

Η ηθική του KANT θεωρήθηκε από τους ειδικούς ερευνητές σαν αυστηρή και ψυχρή. Η πρόθεσή του όμως ήταν να θεμελιώσει μιά οικουμενική ηθική θεωρία, με βάση το «δέον», το «πρέπει».

Συμπέρασμα για τις διάφορες θεωρίες, τελολογικές και δεοντολογικές. Η ηθική ορθότητα μιάς πράξης κρίνεται τόσο από τις προθέσεις, το φρόνημα, την καλή βούληση όσο και από το αποτέλεσμα. Δηλ. και τα «μέσα» και ο «σκοπός» πρέπει να είναι ηθικά σωστά, ώστε η πράξη και γενικά η συμπεριφορά να είναι ηθικά ορθή.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

A. Πώς ορίζεται η εθνική συνείδηση.

Ορισμός. Ηθική συνείδηση είναι το σύνολο των ηθικών αρχών και κανόνων, σύμφωνα με τους οποίους κρίνουμε τις πράξεις, τις δικές μας και των άλλων, ως προς το αν είναι αγαθές ή κακές.

Λειτουργία της συνείδησης πριν την πράξη=προηγούμενη ή νομοθετική με την μορφή προτροπής ή αποτροπής

Λειτουργία της συνείδησης μετά την πράξη=επομένη, με την μορφή του επαίνου ή της αποδοκιμασίας.

B. Θεωρίες σχετικά με το πρόβλημα της γένεσης της ηθικής συνείδησης.

1. **Ορθολογικές θεωρίες.** Η ηθική συνείδηση είναι έμφυτη στον άνθρωπο και έχει μεταφυσική προέλευση. Γι'αυτό το λόγο μένει αμετάβλητη και αναλλοίωτη, χωρίς να υπόκειται στους νόμους της ανέλιξης. Υποστηρικτές

αυτής της θεωρίας κυρίων οι Πατέρες της Εκκλησίας (πχ Παύλος), στους νεώτερους χρόνους Σπινόζα, Ρουσό κλπ.

2. **Εμπειρικές θεωρίες.** Η ηθική συνείδηση είναι επίκτητη ιδιότητα και λειτουργία, αποτέλεσμα επιδράσεων του εμπειρικού κόσμου.
Συμπεράσματα σε σχέση με την εμπειρική θεωρία:
- A) Η ηθική συνείδηση συνδέεται με την προσωπική ζωή του ανθρώπου και με τις αρχές της κοινωνίας του
 - B) Η συνείδηση εξαρτάται και διαμορφώνεται από τον χαρακτήρα του ανθρώπου
 - Γ) Η κληρονομικότητα παίζει σημαντικό ρόλο στη γένεση της ηθικής συνείδησης
 - Δ) Η ηθικότητα του ανθρώπου επηρεάζεται από το άμεσο και έμμεσο κοινωνικό του περιβάλλον
 - E) Η διδασκαλία και η συνήθεια είναι επίσης αιτίες γένεσης ηθικότητας
 - ΣΤ) Η οικογένεια, η θρησκεία, το σχολείο, η πολιτεία, το επάγγελμα (δηλ. οι θεσμοί γενικότερα) συντελούν στην δημιουργία κριτηρίου ηθικής συνείδησης.

ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Εφαρμοσμένη ή Πρακτική Ηθική είναι η Ηθική που δημιουργήθηκε από τις διάφορες αναλύσεις των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν στην μεταπολεμική περίοδο (κίνημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φεμινιστικό, ειρηνιστικό, οικολογικό κλπ)

Κλάδοι Εφαρμοσμένης Ηθικής είναι τρεις α) Βιοηθική β) Επαγγελματική και γ) Περιβαλλοντική Ηθική

A) Βιοηθική. Αφορά κυρίως την σχέση ιατρού-ασθενούς και σημαίνει «ηθική του βίου-ζωής» με την βιολογική σημασία της λέξης (ευθανασία, γενετική, γονιμοποίηση, έκτρωση, στείρωση κλπ).

1. Θεωρίες για τη σχέση γιατρού-ασθενούς.

Πατερναλισμός. Ο ασθενής οφείλει να εμπιστεύεται ανεπιφύλακτα τον γιατρό του και να ακολουθεί αναντίρρητα όλες τις υποδείξεις του.

Ακράιός ατομικισμός. Η υγεία ενός ανθρώπου αφορά μόνο τον ίδιο και μπορεί να απορρίψει όλες τις συστάσεις του γιατρού του.

Η άποψη περί αμοιβαιότητας. Η αντιμετώπιση της υγείας ενός ασθενούς πρέπει να αποφασίζεται ομαδικά από ασθενή, συγγενείς, γιατρό, ιατρικό προσωπικό, κοινωνικούς λειτουργούς.

2. Ηθικά διλήμματα στη σχέση γιατρού- ασθενούς (να λέει ο γιατρός όλη την αλήθεια ή όχι)

Πατερναλιστική αντίληψη. Ο γιατρός, ακόμα κι αν θέλει, δεν μπορεί να εξηγήσει στον ασθενή την κατάσταση της υγείας του.

Η αντίληψη για το δικαίωμα του ασθενούς να γνωρίζει. Απόλυτο δικαίωμα του ασθενούς για πλήρη γνώση της κατάστασής του.

Η μετριοπαθής άποψη. Συγκερασμός των δύο παραπάνω.

Εμπιστευτικότητα. Είναι αναφαίρετο δικαίωμα του ασθενούς και υποχρέωση του γιατρού, εκτός αν η ασθένεια αποτελεί κίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο πχ Ειτς, ηπατίτιδα κλπ.

3. Προβλήματα από το χώρο της Βιολογίας. Γενετική και Ευγονική.

Με την Γενετική ξέρουμε εκ των προτέρων αν κάποιο έμβρυο θα γεννηθεί με ανίατη ασθένεια (γενετικός έλεγχος) και μπορούμε να διακόψουμε την κύηση. Προβλήματα παρουσιάζονται σε περιπτώσεις ανεπιθύμητου φύλου (έχω κορίτσι, κυοφορώ κορίτσι)

B. Επαγγελματική Ηθική

1. **Βασικές έννοιες. Δικαιώματα και υποχρεώσεις.** Στον επαγγελματικό τομέα ο άνθρωπος έχει και δικαιώματα και υποχρεώσεις.

2. **Θεωρίες για τα επαγγελματικά δικαιώματα και υποχρεώσεις .**

Η προσέγγιση του « ελεύθερου ανταγωνισμού». Κάθε επαγγελματίας, σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς, έχει σαν μόνη υποχρέωση έναντι του εαυτού του να κερδίσει και να πετύχει. Κερδισμένοι είναι και οι πελάτες, διότι μπορούν να επιλέξουν τις καλύτερες υπηρεσίες και τις καλύτερες τιμές.

Η προσέγγιση του κρατικού ελέγχου (μαρξισμός-κομμουνισμός). Αποκλειστική ρύθμιση της επαγγελματικής δραστηριότητας από μία κρατική κυβέρνηση, που θα εκπροσωπεί τον λαό, θα διαδραματίζει τον ρόλο του αφεντικού και θα μοιράζει τα αγαθά ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Με αυτόν τον τρόπο α) εξαλείφεται η φτώχεια και β) ρυθμίζεται ο χρόνος εργασίας ώστε να υπάρχει ελεύθερος χρόνος και για άλλες δραστηριότητες του πολίτη.

Η συνδυαστική προσέγγιση. Αποδέχεται μία λελογισμένη ελευθερία και προτείνει ένα σύστημα ελέγχου και ισορροπιών, που αφ' ενός προωθεί το ατομικό συμφέρον και αφ' ετέρου προασπίζεται την κοινωνική ασφάλεια.

3. **Επιμέρους ζητήματα επαγγελματικής ηθικής.**

Διαφήμιση. Τις πιά πολλές φορές η διαφήμιση παραπλανά αντί να ενημερώνει. Είναι «λευκή προπαγάνδα» γιατί μας κάνει να θέλουμε ό,τι αυτή προβάλλει και όχι ό,τι πραγματικά θέλουμε.

Περιβάλλον . (παρακάτω)

Σεξουαλική παρενόχληση. Εμφανίζεται σε χώρες με ελεύθερη οικονομία και συνήθως συμβαίνει σε βάρος των γυναικών.

Γ. Περιβαλλοντική Ηθική.

1. **Ορισμός.** Είναι η ηθική, που εξετάζει κριτικά τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί ο άνθρωπος τον περιβάλλοντα κόσμο του, έμβιο και άβιο.

2. **Δικαιούμαστε να χρησιμοποιούμε ως είδος τη φύση για τους σκοπούς μας ή όχι.**

Επιχειρήματα υπέρ της χωρίς όρους εκμετάλλευσης της φύσης.

α) ο άνθρωπος είναι το ανώτερο δημιούργημα του θεού, επομένως το δικαίωμά του προς εκμετάλλευση της φύσης είναι αναφαίρετο και πρωταρχικό (βιβλικό επιχείρημα)

β) ο άνθρωπος είναι το πλέον πρόσφατο προϊόν βιολογικής εξέλιξης, άρα η επιθετική στάση απέναντι στη φύση είναι το κλειδί για τη συνέχιση της επιβίωσης (εξελικτικό επιχείρημα)

γ) μόνο ο άνθρωπος διαθέτει λογική, άρα δικαιούται να κυριαρχεί πάνω στη φύση

δ) ανωτερότητα του πολιτισμού σε σχέση με την φύση

ε) μόνο ο άνθρωπος έχει υποχρεώσεις, άρα μόνο αυτός έχει και δικαιώματα.

Επιχειρήματα κατά της εκμετάλλευσης της φύσης.

- α) ο άνθρωπος οφείλει να σέβεται κάθε τι που προέρχεται από το Θεό (βιβλικό επιχείρημα)
- β) αφού ο άνθρωπος είναι μέρος της φύσης, οφείλει να την σέβεται (εξελικτικό επιχείρημα)
- γ) η διαφορά μεταξύ ανθρώπων και ζώων είναι ποσοτική και όχι ποιοτική

3. Θέματα περιβαλλοντικής ηθικής. Αλόγιστη εκμετάλλευση των πόρων της φύσης, μόλυνση του περιβάλλοντος, χρήση των ζώων ως μέσον τροφής, ενδυμασίας και ψυχαγωγίας, πειραματόζωα.